

HET KIND

VEERTIENDAAGSCH BLAD VOOR OUDERS EN OPVOEDERS

De Abonnementsprijs bedraagt 3.— per jaar
franco per post, bij vooruitbetaling.

Buitenland en Koloniën f 4—

REDACTEUR:

Dr. J. H. GUNNING Wzn.

Uitgever: J. PLOEGSMA, Zwolle.

Afzonderlijke nummers 12½ cent, tegen toezending van dat bedrag in postzegels.

Advertentiën 15 ct per regel.

Bij abonnement belangrijke reductie.

Met medewerking van: Mej. M. BERDENIS VAN BERLEKOM, Dr. J. D. BIERENS DE HAAN, Dr. H. J. W. DROOGLEEVER FORTUYN, Mevr. C. EWINGS-MAZEL, Mej. S. FISCHER, Mevr. M. J. FRANCKEN-COSTER, Mr. A. DE GRAAF, Mevr. H. C. GUNNING-DE VRIES, N. VAN HICHTUM, Dr. N. KNAPPER CZN., H. VAN KREEL, Mevr. J. L. MARIS—FRANSEN VAN DE PUTTE, PATER FAMILIAS, Fr. VAN RAALTE, J. C. VAN RIETSCHOTEN, Mevrouw M. E. H. SANDBERG-GEISWEIT VAN DER NETTEN, J. STAMPERIUS, Mevr. H. STUTEN-VAN IJSSELSTEIN, F. WESSELING, Mevr. E. C. DE WIJS-VAN DER MANDELE, Dr. L. DE JAGER, e. a.

ALLE STUKKEN EN BRIEVEN, DE REDACTIE BETREFFENDE, TE ZENDEN AAN Dr. J. H. GUNNING Wzn.
KEIZERSGRACHT 580, AMSTERDAM. ADRES VOOR DE ADMINISTRATIE: J. PLOEGSMA, ZWOLLE

Laten onze kinderen ons slechts evenveel waard zijn als onze huisdieren en binnenkort zal het geen zeldzaamheid meer zijn een mensch te vinden.

ANTON REINHARD FALCK.

INHOUD: Reizende Kinderen, door Dr. J. H. GUNNING Wz. — Reflexbewegingen, door Dr. L. DE JAGER. — Boekbeoordeling: Verpleging in het Huisgezin, door Dr. L. DE JAGER. — Nationaal Reizend Museum voor Ouders en Opvoeders.

„REIZENDE KINDEREN.

(Slot).

Wij hebben thans — eindelijk! — het terrein schoon-gemaakt voor afzonderlijke en meer principieele behandeling onzer laatste vraag, voor mij, en ik geloof ook voor Dr. de Jager — de hoofdvraag. Dat wij daarbij feitelijk de grenzen, door den titel aan ons onderwerp gesteld, overschrijden, daarvan zal wel niemand mij een grief maken. Onder dezen titel toch was het, dat die hoofdvraag door Dr. de Jager aan de orde werd gesteld.

Of liever, neen: voor Dr. de J. is het heelemaal geen vraag. Stoute, ietwat uitdagend geformuleerde uitspraken zijn wij van Dr. de J. al gewoon; wij maken hem er geen verwijt van, zij vormen een der aantrekkelijkheden zijner pennevruchten, als kruiden, die de spijs smakelijk maken. Maar ik mag er toch wel even op wijzen, dat hij zelden zóó apodictisch heeft gesproken als over dit onderwerp.

Ik kan het geschilpunt dan ook niet scherper afteekenen dan door hem woordelijk aan te halen (de cursiveeringen zijn van mij):

„Een kind, dat uit huis is, is, als het thuis komt, geen huisgenoot meer, maar een gast. Ieder heeft dat ondervonden, zoodat het overbodig is, dit in den breede witeen te zetten. Wie het gevoel niet uit ervaring kent, heeft of geen ouderlijk huis gehad of voelt niet diep. . . . Nog veel meer dan het ontgroeien van het ouderlijk huis aan de kinderen, ontgroeien de kinderen aan de ouders. . . De band verslapt van het oogenblik dat het kind het ouderlijk huis verlaat. Het

gaat langzaam, maar des te sneller, naarmate de scheiding vroeger tot stand komt”.

„Ik denk, dat het bovenstaande weinig tegenspraak zal ondervinden”, voegt de schr. vol vertrouwen hieraan toe. En opdat geen de geringste twijfel aan zijn bedoeling en de rotsvastheid zijner overtuiging overblijve, komt hij in zijn laatste stuk, in 't vorige nummer, nog eens uitdrukkelijk verklaren: „Een kind, dat men van huis stuurt, ontnemt men iets, dat men het later nooit weergeven kan en dat weegt bij mij zóó zwaar, dat ik heel veel mee in den koop neem, om dat te voorkomen. Ik wil niet herhalen, wat ik daarover schreef, maar alleen zeggen, dat ik alles, wat ik gezegd heb, met nog meer kracht zou willen herhalen.”

Na deze stellige verklaringen zal het vreemd schijnen, wanneer ik allereerst met de vraag aankom: wat bedoelt Dr. de J. eigenlijk met „de kinderen van huis sturen”? En toch is dit noodig, want het zoo helder klinkende artikel zit, op den keper beschouwd, zoo vol tegenstrijdigheden, dat wij noodwendig eerst moeten vaststellen, waar we 't eigenlijk samen over hebben, want anders redeneeren we in den blinde langs elkander heen.

Men stelle slechts de volgende citaten naast de bovenstaande en — naast elkander, om de tegenstrijdigheden terstond te voelen (de cursiveeringen zijn weder van mij): „Het spreekt als een boek, dat kinderen heel goed door anderen dan door de ouders kunnen worden opgevoed, ook, dat de band met het ouderlijk huis niet verbroken wordt, als de kinderen elders in den kost zijn, maar wie zijn kinderen elders onder dak brengt, ontnemt ze hun tehuis.” „Maar ook op die dagen zijn ze (n.l. de heen-en-weerreizende kinderen op de dagen, dat ze van 's ochtends vroeg tot 't vallen van den avond van huis zijn), al bepaalt hun verblijf zich ook tot niet veel meer dan de nacht, wel degelijk tehuis in de ouderlijke woning.” „Ongetwijfeld behouden de kinderen het ouderlijk huis geheel en onverdeeld, ook al is de tijd, dien ze er doorbrengen, nog zoo kort.” „Dat een kind aan huis gehecht blijft onder die omstandigheden (n.l. als 't elders in den kost is, zoodat 't als 't thuis komt „geen huisgenoot meer is, maar een gast”) spreekt van zelf.”

Ik beken, dat ik uit deze tegenstrijdigheden geen weg weet, tenzij ik aanneem dat voor Dr. de J. het thuis slapen het alles beslissende moment is, zoodat wie thuis slaapt, zij 't ook onder de ongunstigste omstandigheden, een tehuis heeft, en wie elders slaapt, zij 't ook onder de gunstigste omstandigheden, zij 't ook met 't „van zelf sprekend” gevolg, dat „de band met 't ouderhuis niet verbroken wordt”, maar „het kind aan huis gehecht blijft”, daarvan beroofd is. Maar ook al plaatsens wij ons voor een oogenblik op dat ultra-radicaal standpunt, dan nog lijkt 't mij vreemd, dat 't kind, dat alleen thuis komt slapen, wel een tehuis heeft, terwijl 't kind, dat één of tweemaal in de week ¹⁾ één of twee nachten bij zijn ouders komt slapen en bovendien nog anderhalven dag bij hen blijft, daarin als gast zou verkeeren. Ik zou zeggen, wanneer het ergens slapen van zoo overwegende beteekenis is, dan heeft het uitwonende kind toch tenminste die dagen, dat hij thuis slaapt, een tehuis, en wel volgens Dr. de J. zelf „geheel en onverdeeld”, en dan zullen dus die onderbrekingen allicht krachtig genoeg zijn om de vervreemding te neutraliseeren.

Het is geenzins om een dialectisch triomphje over dr. de J. te behalen, dat ik dit zoo uitpluis, maar om te doen gevoelen, hoe noodig het is, dat wij niet aan uiterlijke criteria blijven hangen, maar wat dieper doordringen in het wezen van de verhouding van ouders tot kinderen en de beteekenis van het ouderhuis.

Alvorens dit te doen wil ik echter eerst nog één opmerking maken, die meer aan de oppervlakte blijft, maar die ons later nog te pas zal komen, en den geleidelijken overgang zal vormen tot het dieper delven. Ik weet n. l. heel goed, wat Dr. de J. op mijn laatste tegenwerping antwoorden zal. „De uitbesteede kinderen”, zal hij zeggen, „hebben hun *hoofdverblijf* in hun kosthuis, zij komen dus feitelijk bij hun ouders *logeeren*. Niet dus in het thuis-slapen ligt het criterium, maar in het *regelmatig* thuis-slapen.”

Volkomen juist opgemerkt, antwoord ik, maar daarmee zijn wij er nog niet. Want ten eerste zijn daarbij de vacaties vergeten, de vacaties, waarin 't thuis-wonend kind zoo vaak uit logeeren gaat, terwijl de H.W., naar men mag aannemen, die wel hoofdzakelijk „in den schoot hunner familie” zullen doorbrennen. Toegegeven al dat zij in den schooltijd Zaterdag bij hun ouders slechts komen „logeeren”, dan zal dit toch zeker niet het geval zijn met en in de vacaties; ongetwijfeld hebben zij dan het gevoel, dat zij thuis, echt thuis zijn. Bij mijn eigen (straks te noemen) ervaringen heb ik de samenbindende, de, als ik 't zoo noemen mag, *restaurerende* kracht der vacaties in ruime mate leeren kennen. Bovendien: de vraag, waar iemand zijn hoofdverblijf houdt en zijn eigenlijk tehuis heeft, wordt niet beslist door een op- of aftreksommetje zijner diverse slaapgelegenheden. De zakenman die $\frac{2}{3}$ of $\frac{3}{4}$ van het jaar op reis is, heeft niettemin zijn tehuis bij moeder de vrouw thuis, ook al mocht er een stad en een hôtél zijn, waar hij in één jaar tijds meer dagen en nachten heeft doorgebracht dan in zijn eigen stad en zijn eigen woning. De ouderwetsche Amsterdamsche patriërfamilie, die 't grootste gedeelte van 't jaar te Zeist of Doorn doorbrengt (en niet in een optrekje, maar op 't oude familiebuiten) woont niettemin op de Heerengracht en is alleen daar „thuis”. Enzoo voort. En zoo is ook de vraag, waar

1) Dit geval onderstelt dr. de J. zelf, zie bl. 35, 2e kolom.

de kinderen hun tehuis hebben, zich tehuis gevoelen, geenzins uitgemaakt met de aanwijzing, waar zij de meeste nachten doorbrennen.

Voor Dr. de J. zelf is 't thuis-zijn dan ook geheel iets anders. „Een kind heeft thuis zijn liefhebberijen, neemt deel aan alle kleine gebeurtenissen, is een deel van het geheel, het huisgezin”. Maar nu is het wel wat kortzichtig (ik had een ander woord willen kiezen, maar Dr. de J. zal mij 't ronde woord wel willen vergeven) te meenen, dat dit deelnemen en deel-zijn niet mogelijk is op afstand. En hiermede zijn wij aangeland bij de diepere opvatting, die ik straks noodig noemde. De band met het ouderhuis is iets immaterieels, en niet aan materiele factoren gebonden. Ook hier komt het minder aan op de uiterlijke omstandigheden dan op „de gezindheid des harten”, al zal niemand den grooten invloed der eerste ontkennen. Ieder, die wat familie in 't buitenland heeft, kan er van meepraten, hoe er daar onder zijn, die al ras voor ons afsterven, gelijk wij voor hen (maar niet meer dan velen die dezelfde provincie, ja dezelfde stad als wij bewonen!) maar ook anderen, die op 't innigst met ons medeleven, in alle lief en leed deelen, telkens als zij „over” komen, op 't nauwkeurigst vertrouwd blijken te zijn met alles wat er in de familie gebeurd is sedert hun vorig bezoek, en daarvoor de warmste belangstelling toonen. En nu weet ik heel goed, dat kinderen kort van memorie zijn en veel meer onder den invloed staan van hun omgeving, van hun onmiddellijke indrukken, zoodat voor hen veel meer dan voor volwassenen geldt: „uit het oog uit het hart”. Maar toch, als Dr. de J., die zooveel respect heeft voor feiten, eens op informatie uitgaat, dan zal hij vinden tal van kinderen, die niet alleen maar 5 dagen van de week een uurtje sporens van hun ouders verwijderd zijn, maar maanden en jaren, met een oceaan er tusschen, een feitlijken, zooals zij, wier ouders in Indië zijn, of een nog veel ergeren figuurlijken, zooals vele kinderen, wier ouders uit de ouderlijke macht ontzet zijn ¹⁾, en die op werkelijk aandoenlijke wijze aan hun ouders hangen, en, hoe goed ze 't ook bij oom en tante, of bij hun pleegouders hebben, toch altijd spreken van, denken aan, hereenigd worden met hun ouders als „naar huis gaan”. Hij zou ook kunnen komen informeerden bij — mij en mijn kinderen. Want ik ben zelf als 12-jarige knaap voor anderhalf jaar 't huis uitgestuurd, naar Parijs bij vreemden, naar Heidelberg bij verwanten, en ik heb al vijf van mijn zeven kinderen op ongeveer denzelfden leeftijd voor korter of langer tijd (varieerend tusschen $\frac{1}{2}$ jaar en $2\frac{1}{2}$ jaar) naar 't buitenland gestuurd en wel met zoo goed gevolg, dat ik voor de twee overschietende dezelfde voornemens koester. En ons aller ondervinding is, dat wij er door de scheiding slechts huiselijker op zijn geworden. De een heeft 't wat beter getroffen dan de ander — ik zelf maar gedeeltelijk goed, den jongst vertrokken stond 't weenen nader dan 't lachen toen hij vertrekken ging, maar toen hij na twee jaar zijn geliefde engelsche kostschool weer moest verlaten, stortte hij heusche tranen — maar allen zijn wij dankbaar, dat wij dien tijd gehad hebben.

En juist die persoonlijke ervaringen maken, dat ik die stoute beweringen van Dr. de J. over wat ieder ondervonden

1) En die 't dus thuis gewoonlijk alles behalve plezierig hebben gehad. 't Tijdschrift „'t Kind” levert bijna iedere maand treffende voorbeelden van die aandoenlijke aanhankelijkheid ook van 't verwaarloosde, ja mishandelde kind, aan „moeder” en aan „thuis”.

heeft en niemand zal tegenspreken, behalve hij, die geen gevoel heeft, niet zonder een glimlach heb kunnen lezen, maar ook niet onweersproken kòn laten.

De zaak is, dat de band tusschen ouders en kinderen zoo onvergelykelyk veel sterker is dan tegenwoordig vele menschen meenen: anders zouden zij niet zooveel van de school verlangen en verwachten. Dat komt omdat die band een natuurlijke en dus een onverbreekbare is. Wijze „grooten” menschen mogen dat over 't hoofd zien, kinderen, met hun meer instinctief leven, voelen dat diep. Ik heb dit indertijd uitvoeriger nagegaan en uiteengezet in een artikeltje „Het Kind behoort bij de Moeder”, opgenomen in den 2en Bundel mijner „Verz. Paed. Opstellen”, waarnaar ik mij veroorloof te verwijzen. Niets is dan ook minder waar dan Dr. de Jager's uitspraak: „De band verslapt van 't oogenblik dat het kind het huis verlaat.” Integendeel, de ondervinding leert, dat hij menigmaal sterker wordt door het rekken.

Maar wat moet ik nu doen met die andere apodictische uitspraak van Dr. d. J.: „Zoodra een kind de deur uit is, is het er gewoonlijk voor goed uit”? Hier vooral blijkt het, geloof ik, hoe noodig het is, dat wij eerst uitmaken, waar we 't over hebben, anders spreken wij over geheel verschillende dingen. Begrijp ik Dr. de J. goed, dan zweven hem voor den geest die gevallen, die inderdaad tegenwoordig misschien niet zoo heel zeldzaam meer zijn, dat 't begint met schoolbezoek in een andere stad, en dat daaraan onmiddellijk aansluit studie aan de academie of te Delft of een betrekking op „een kantoor” of iets dergelyks, in een andere stad dan die, waar vader en moeder wonen. In zulke gevallen kan men inderdaad met eenig recht zeggen, dat 't interneeren van het schoolgaande kind in een andere plaats „'t begin van 't einde” is. Maar zulke gevallen zijn toch niet zoozeer de algemeene regel, dat men zou moeten zeggen: wie eenmaal daarmede begint, staat voor die keus. In ieder geval staan zij mij niet voor den geest en zijn zij niet de basis van mijn betoog. Anders had ik de pen tegen dr. de J. niet opgenomen. Het eenige wat ik betoogen wil, en tegen hem verdedigen, dat is: de nuttigheid en onschadelijkheid, in zekere gevallen, van een (korter of langer gerekt, maar toch altijd) *tijdelijk* verblijf buitenshuis. 't Is mogelijk, 't lijkt mij zelfs niet onwaarschijnlijk, dat Dr. de J. daarover niet zoo heel veel anders zal blijken te denken als ik, wanneer hij zijn gedachten eens opzettelijk daaraan wijdt. Maar, aangezien mijn pleit van te voren verloren zoude zijn, indien de apodictische uitspraken van Dr. de J. omtrent het „buitenshuis sturen” overeenkomstig zijn stellige verzekeringen voetstoots als waar moesten worden aangemerkt, zoo moest ik eerst 't geloof aan hun onfeilbare geldigheid vernietigen, eer ik met mijn eigenlijk betoog kon beginnen.

Nu moet de welwillende lezer of lezeres, die ons tot zoover gevolgd heeft, niet denken, dat ik 't buitenshuis sturen van kinderen in 't generaal aanbeveel of voor wil stellen als een superieur opvoedingsmiddel. Ik acht 't slechts in bepaalde omstandigheden, die in ieder bijzonder geval nauwkeurig en nauwgezet moeten worden afgewogen, nuttig en verdedigbaar. Maar ik wil niet, dat men 't *a priori* op zijde schuift, of verwijst tot den rang der verwerpelyke opvoedingsmiddelen waartoe men slechts in den uitersten nood, slechts als *pis aller* zijn toevlucht mag nemen, omdat ik overtuigd ben, dat vele ouders daardoor gevaar zouden loopen hun

kinderen te kort te doen. Immers, ik geloof niet, maar ik weet zeker, dat er een aantal gevallen zijn, waarin dit juist 't aangewezen opvoedingsmiddel is. En daarmede heb ik volstrekt niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats op 't oog de gevallen, waarin het thuis niet gaat.

Wel kan dit middel in vele gevallen dienen — en dat schijnt mij zelfs een zijner voornaamste functies — om te voorkomen, dat 't op den duur thuis niet gaat. Ik ken gevallen, en ik denk, dat Dr. de J. ze ook wel zal kennen, waarin de verhouding tusschen ouders en kinderen ernstig (soms blijvend) gestoord is, omdat de kinderen te lang en te aanhoudend thuis waren gehouden. Ik heb 't al meer gezegd¹⁾, maar ik kan 't niet genoeg herhalen, omdat 't zoo waar is, en herhalen vooral voor moeders van zonen, omdat die 't vaak zoo weinig verstaan en 't toch zoo bitter noodig hebben: wie zijn kind blijvend aan zich wil binden, moet het op zijn pas weten los te laten. Het verblijf buitenshuis werkt daarom om twee redenen niet vervreemdend, maar juist banden-sterkend, 1e. omdat ook hier geldt (en hoe!) dat „ontberen leert waardeeren” en 2e. omdat 't gevoel van oververzadiging, van in een kooi te zitten, en de daardoor zoo gemakkelijk gekweekte, maar ook zoo gevaarlijke lust „om de verzenen tegen de prikkels te slaan” door rechtijdige toepassing van dit middel voorkomen worden.

Daar komt nog iets anders bij. Vele, ach zoovele ouders begrijpen hun kinderen niet. En, wat even erg is, vele, ach zoovele ouders worden door hun kinderen verdacht hen niet te begrijpen. Maar dat misverstand is slechts in de kleine minderheid der gevallen chronisch, ongeneeslijk — behoefde 't althans niet te zijn, maar wordt 't dikwijls, ach zoo dikwijls, door ontstentenis van goede behandeling. Ontbreekt die niet, en zelfs in vele gevallen niettegenstaande dat gebrek, dan blijkt na eenigen tijd (die maanden of jaren kan duren, dat is van te voren niet te zeggen) dat 't misverstand slechts voorbijgaand, of slechts schijnbaar was en keert de natuurlijke goede verhouding terug. (Maar bedenkelijk is zulk een gestoorde verhouding toch altijd). Het verkeerdste echter wat men in zoo'n tijd doen kan (behalve de oogen er voor sluiten) dat is, het te willen forceeren. Afwachten, geduldig afwachten is dan de boodschap, en inmiddels zelf op den achtergrond treden. Bijna ieder kind en vooral degenen, waar wat in zit, en dan vooral in de overgangsjaren, maakt een tijd door, waarin anderen grooter en beter invloed op hem hebben en meer zijn vertrouwen wekken dan zijn eigen ouders. Dat is natuurlijk voor liefhebbende ouders zeer pijnlijk, als zij het ontdekken, maar als zij wijs zijn, veront-rusten en bedroeven zij zich daar niet ernstig over, wetende dat, gelijk boven reeds werd opgemerkt, de natuurlijke band ten slotte toch de sterkste is. 't Eenige, waarover zij zich bekommeren, is, of die anderen een heilzamen invloed op hun kind hebben; is dat 't geval, dan verheugen zij zich, omdat hun kind onder goeden invloed staat, al is 't dan ook niet van hen zelf.

Men meene vooral niet, dat zulke gevallen alleen voorkomen, waar de ouders minder goede en die „anderen” grooten paedagogen zijn. 't Kan even goed zijn, ja 't komt misschien nog meer voor, dat de ouders voortreffelijke paedagogen zijn.

¹⁾ O. a. in 't straks aangehaalde stukje „Het Kind behoort bij de Moeder.”

Juist buitengewoon goede paedagogen oefenen licht en onwillekeurig een zoo sterken invloed op hun kinderen uit, dat hij, zonder dat zij 't willen of weten, 't karakter van een druk, een looden helm, aanneemt. Dat is de ernstige waarheid van Lhotzky's paradox, waar hij spreekt van den zoon van een groot paedagoog, wiens eenigst ongeluk was . . . *zijn opvoeding!*

Alle waarachtige opvoeding moet tot eenig doel hebben de ontplooiing der eigene persoonlijkheid van 't kind. Daarvoor is bij wijlen — en soms vaak en lang — op den achtergrond treden der ouders of van één van hen ¹⁾ onafwijsbare eisch.

't Klinkt misschien wat gek, en toch meen ik het volkomen ernstig: door een tijdlang in een ander huis te wonen en onder andere leiding te staan, leeren de kinderen hun ouders objectiever en billijker beoordeelen. Daar komt hun ook vaak eerst tot bewustzijn, wat en hoeveel zij aan hun ouders te danken hebben. En 't is zoo goed, als zij zulke ervaringen tijdig opdoen, eer de bovenbedoelde ontstemmingen en misverstanden een ernstig karakter aannemen.

Ziehier dus een voorname reden, waarom buitenshuis sturen — voor een tijd! — soms inderdaad een superieur opvoedingsmiddel kan zijn. Maar er is meer.

Zegt niet reeds 't populaire spreekwoord: „Nieuwe bezems vegen schoon”? En is er niet in elke, ook de uitnemendste huiselijke opvoeding altijd een element van éénzijdigheid dat op den duur schadelijk kan worden? Is 't opdoen van andere indrukken niet vaak van onberekenbaar nut gebleken, ook voor de karaktervorming? Hebben sommige kinderen tot oefening in zelfstandigheid niet dringend noodig, dat zij wat meer gedwongen worden op eigen beenen te staan, dan de omstandigheden thuis — daaronder in de eerste plaats de karaktereigenaardigheden en de opvattingen en inzichten van vader en moeder — mogelijk maken? Is de Engelsche natie er zooveel minder op geworden, dat zij al sinds eeuwen de internaatsopvoeding (in de „public schools”) onder hare nationale zeden heeft opgenomen? Als de orakelspreuken van Dr. de J. werkelijk de algemeene en absolute geldigheid hadden die hij voor hen reclameert, dan moest die natie al uitermate gedegenereerd en „karakters” onder haar al uiterst schaarsch zijn.²⁾

Bij een vroegere gelegenheid (Jrg. 1911 bl. 184, in een artikel over „Eenvoud in de opvoeding”) bespraken wij, dat vele gezinnen nu eenmaal niet in staat zijn in de levenswijze van hun kinderen den gewenschten eenvoud aan te brengen, omdat zij dat alleen zouden kunnen doen op kunstmatige wijze. Daarom is voor vele rijkelui-kinderen een tijdelijk verblijf buitenshuis zoo goed, omdat dit het eenige middel is hun de zegeningen van een aan armoede grenzenden eenvoud te doen ondervinden. Hierop berust die interessante school van Graaf Mörner in Zweden, waarvan dr. Schuller tot Peursum verteld heeft in nr. 4, bl. 30. Ik zelf reken de ondervinding van betrekkelijke armoede tot de kostelijkste vruchten van mijn verblijf in 't buitenland; en toch moest ik haar opdoen in een overigens weinig paedagogisch milieu.

Voor eenigste kinderen, nakomertjes en jongste kinderen is verplaatsing wel het eenige middel om hun de door niets

anders te vervangen zegeningen te doen smaken van 't groote gezin, en bijna geen lid dezer categorie kan die hulp ontberen, want 't is een lastig volkje, zie Jrg. 1905, nr. 15. „Benjamins”.

Soms ook is niet de verhouding tusschen ouders en kinderen, maar tusschen broeders en zusters tijdelijk ernstig gestoord en is 't beste, neen 't eenige middel, om erger, om blijvende verwijdering en haat te voorkomen, tijdelijke scheiding. Ik heb twee broeders gekend, zoons eener weduwe, ware modellen van stichtelijke eensgezindheid en broederliefde, die vroeger elkander zoo in 't haar hadden gezeten, dat de moeder ze naar de twee verst uiteengelegen uithoeken des lands naar kostschool zond.

De karakters zijn zoo veelzijdig, dat 't eigenlijk ondenkbaar is, dat elk karakter in zijn eigen gezin, waarin 't geboren is, geheel tot zijn recht kan komen. Daarom is 't vaak een weldaad, als een verwaarloosde of onderdrukte zijde eens in een andere omgeving opbloeien kan. Soms levert zelfs om de een of andere reden de omgeving thuis of op school voor een kind een zedelijk gevaar op, waartegen hij niet opgewassen is en waartegen hij dan door verwijdering beschermd moet worden.

Zelfs de vertrouwelijkheid tusschen ouders en kinderen wint er dikwijls bij. Dat lijkt op 't eerste gezicht wat vreemd, maar toch is 't zoo. Zeer vele menschen komen er moeilijk toe zich vertrouwelijk met anderen in te laten, en hun eigen kinderen maken daarop geen uitzondering. Ik geloof — en ik heb overvloedig aanleiding voor dat geloof — dat het met de vertrouwelijkheid tusschen ouders en kinderen in vele gezinnen, ook bij oogenschijnlijk goede verhouding, maar matigjes gesteld is. Vertrouwelijkheid is niet een plant, die overal in 't wild groeit. Maar haar aan te kweken is daarom zoo moeilijk, omdat alle opzettelijkheid met haar wezen schijnt te strijden. En het moderne leven is er waarlijk ook niet naar om de gelegenheden tot vertrouwelijker, intiemer omgang te bevorderen. Vandaar dat schriftelijke omgang soms een uitredding is. Het is niet altijd waar, dat men z'n intieme gedachten moeilijker op 't papier zet dan mondeling uit; in vele gevallen komt men eerst door briefwisseling er toe. Zoo hebben ouders en kinderen bij 't grooter worden der laatste oorzaak te over om allerlei onderwerpen met elkaar te bespreken, maar de aanleidingen ontbreken of worden verzuimd, hetzij door valschen schroom of door welke oorzaak ook. Voor menig vader en moeder zijn de brieven van zoon of dochter een openbaring geweest, en ook zonen en dochteren hebben per brief levenswoorden van hun ouders meegekregen, die zij anders misschien nooit van hen zouden gehoord hebben. Ja ik ken weduwnaren en weduwen, die het betreuren dat zij zoo weinig regelen schrift van hun dierbare overledenen bezitten, omdat zij zoo weinig gescheiden zijn geweest. Inderdaad de aanleiding, de dwang, om met elkander briefwisseling te houden is voor vele ouders en kinderen zeer heilzaam geweest.

En zoo zijn er inderdaad tal van gevallen, waarin de onjuistheid blijkt der leus: „slechts in 't allerlaatste geval van huis zenden”, gevallen, waarin dit middel (bij richtige toepassing) inplaats van de door Dr. de J. gevreesde verkeerde, juist de omgekeerde zegenrijke gevolgen blijkt te dragen, n.l. versterking en niet verslapping van den band met het ouderhuis.

Waar verslapping van dien band, of erger, breuk met 't

¹⁾ Al 't hier gezegde kan natuurlijk ook voorkomen met slechts één van beide ouders.

²⁾ Wie 't nog niet weten mocht, die zij herinnerd aan de artikelen van Generaal van Dam van Isselt over »Engelsche opvoeding en haar vruchten» in nrs. 4 en 5 van den vorigen jaargang.

ouderhuis te vreezen is of dreigt in te treden, daar zal men natuurlijk dien weg niet mogen inslaan of hem zoo spoedig mogelijk dienen te verlaten, want alles wat Dr. de Jager en prof. Heymans omtrent de gevaren daarvan gezegd hebben blijft onverzwakt van kracht, en ik zal de laatste zijn om daarop af te dingen.

Ten volle onderschrijf ik het woord van Dr. de J., dat wie een kind het ouderhuis ontnemt, het iets ontnemt, dat nooit weder teruggegeven kan worden, ja, ik ben zoo mogelijk nog sterker daarvan doordrongen dan hij. Maar ik zoek 't begrip niet in zulke uiterlijkheden als een tijd lang elders in de kost zijn. En ik heb blijkbaar veel meer vertrouwen in den diepgaanden, karaktervormenden invloed, dien het huisgezin op zijne zonen en dochteren uitoefent en die zoo sterk en zoo eigenaardig is, dat hij door den afstand geenszins behoeft verzwakt te worden en vaak positief versterkt wordt.

Volmondig erken ik, dat de gevallen, die ik op 't oog heb, tot een andere categorie behooren dan die, welke Dr. de Jager voor den geest stonden. 1). Maar ik heb immers ook van den aanvang af gezegd, dat dit eerst blijken moest en ik geloof al 't mijne gedaan te hebben om dit verschil te doen uitkomen.

Intusschen staat mijn betoog toch niet zoo geheel en al buiten de categorie van Dr. de J. en heeft het ook wel degelijk daar zijn toepasselijkheid. Het moet er immers toe leiden, dat men ook in die gevallen de kwestie: heen en weer laten reizen of in de kost doen? met eenigszins andere oogen beschouwt dan Dr. de J., dat men andere momenten laat medewegen, sommige zwaarder, andere lichter berekent dan hij en wel eens een gewicht van de ééne schaal naar de andere laat verhuizen. En in ieder geval zal, wie zich mijn beschouwingen eigen maakt, er toe gebracht worden, bij het doen eener keuze zich in de eerste en voornaamste plaats te laten leiden door streng paedagogische overwegingen, d.i. door de vraag welke invloed van de te nemen maatregel te verwachten is voor de karakterontwikkeling en de gemoedsvorming van zijn kind. Doet hij dat, dan zal hij zich zijn taak niet gemakkelijk maken door eenvoudig een machtwoord, een éézijdige leuze, in zijn overwegingen op te nemen op de wijze zooals men een functie in een algebraïsche formule inzet, maar hij zal op het zorgvuldigst alle bijzondere omstandigheden nagaan. Dat daaronder in de allereerste plaats behoort de keuze van 't gezin, waarin het kind eventueel zal geplaatst worden, behoeft toch waarlijk geen betoog. 't Is alleen maar zoo vreemd, dat dit punt nòch in de onderzoekingen van prof. Heymans, nòch in de ontboezemingen van Dr. de J. ook maar wordt aangeroerd. Of moet ik zeggen: dat is heelemaal niet vreemd, want dat is heelemaal geen mode, zich over zoo'n bijkomstigheidsdruk te maken? Wanneer ik naga, wat ik om mij zie gebeuren, dan schijnt er wel reden te zijn voor zoo zwartgallige beschouwing. Dr. de J. gewaagt ergens van menschen „die er voor betaald worden” (en in zooverre roert hij 't bedoelde punt toch eventjes aan) en door een voorop-

1) In het voorbijgaan zij opgemerkt, dat ik ook van deze categorie persoonlijke ondervinding heb. Tweemaal heb ik een kind een tijdlang in een naburige plaats in de kost gedaan om heen-en-weerreizen te vermijden en ik sta er niet voor in, dat ik 't nooit weer zal doen. 't Is mij beide malen best bevallen

gezet „vooral” duidt hij aan, dat hij die de minsten van allen vindt. Hij schijnt dus de geheele soort niet zeer hoog aan te slaan. Ik voor mij meen, dat, als werkelijk de soort niet hoog staat, de schuld bij de ouders ligt, die niet beter uit hun oogen kijken en zich weinig moeite geven om wat goeds te vinden. Meestal is men tevreden met een leeraarsgezin, „waar toezicht op 't werk wordt gehouden”; velen vragen ook hier in de eerste plaats naar wat 't kost. Ik ken echter verscheidene gezinnen, waar de kinderen een echt paedagogisch milieu vinden, gezinnen, die op de opvoeding van reeksen van vreemde kinderen een hoogst heilzamen invloed hebben uitgeoefend, en ik geloof, dat met eenig zoeken zulk een gezin in iedere stad te vinden is. Vaak komt men 't beste terecht bij menschen, die er nooit aan gedacht hadden kinderen in huis te nemen, maar die, als hun de vraag wordt voorgelegd, daarin een roeping zien. Het kan zelfs gebeuren, dat men zulk een gezin door een advertentie ontdekt. In andere gevallen kan men bij een familielid of oud vriend terecht. Lukt het, zulk een waarachtig paedagogisch milieu voor zijn kind te vinden, dan heeft men zich daarmee tevens voor de opvoeding onschatbare medewerkers verzekerd. Geen vader of moeder is een zoo goed paedagoog, dat hij aan zulke medewerking nooit behoefte zou hebben.

Ten slotte nog dit: die ouders, die dan zoo nauwkeurig het voor en tegen overwegen, zullen daarbij ook vooral te letten hebben op den leeftijd. Daaromtrent heb ik mijne eigene denkbeelden, die indruischen tegen de meest gangbare opvattingen en gebruiken, maar die ik op grond van waarnemen en nadenken voor juist moet houden, in welke overtuiging de enquête van prof. Heymans en zijn daaraan toegevoegde beschouwingen mij slechts konden versterken. Ik meen n.l. dat de beste tijd om de kinderen (tijdelijk) van huis te zenden is de periode der praepuberteit, dus vóór hun 14e of 15e jaar. In die periode toch is 't gevoelsleven der kinderen nog zeer weinig ontwikkeld en de behoefte aan huiselijkheid niet zeer groot. Deze beginnen zich eerst te ontwikkelen met het intreden der puberteitsperiode en worden in het verloop daarvan zeer groot. Kinderen van 16, 17, 18 jaar moet men om die reden m.i. niet van huis zenden. Natuurlijk spreek ik in 't algemeen; gevallen, als boven opgesomd, kunnen zelfs op dien leeftijd verplaatsing wensche-lijk maken. Heeft men ze vóór die periode weggezonden en houdt men ze daarna thuis, dan is ook hoegenaamd geen vervreemding van 't ouderhuis te duchten. Ik ga zelfs nog verder en houd ook de studeerende jongelingschap liefst in huis, natuurlijk met toekenning van al de vrijheid, die een student hebben moet. De heerschende gewoonte wil 't meestal anders, vooral in ouderwetsche, deftige families, waar de opvoeding gewoonlijk sterk den invloed ondervindt van conventie en traditie. Daar worden de zoons veelal thuis gehouden, totdat zij student worden om dan niet alleen uithuis, maar ook uit stad gezonden te worden, zelfs al wonen de ouders in een academiestad. Zoo gaan Amsterdamsche patriciërzonen naar Leiden en Utrecht. M.i. is dat de verkeerde wereld en een zeer averechtsche toepassing van 't juiste beginsel, dat een student op eigen beenen moet staan! Vervreemding van 't familie-
leven en ontwikkeling van bedenkelijke bachelors-neigingen zijn gevaren, die niet verbonden zijn aan het in de kost liggen op jongensleeftijd, maar wel aan het op kamers wonen in den studententijd. Dit risico is meestal onvermijdelijk,

want de meeste ouders van studenten wonen nu eenmaal niet in academiesteden, maar ik spreek nu ook juist van degenen, die dat wèl doen.

En zoo blijkt dan ons vraagstuk er een te zijn van een waarlijk verrassende veelzijdigheid en ingewikkeldheid. Indien ik door mijn lange uitweiding ten minste bereikt heb, dat ik mijn lezers, en ook Dr. de J. zelf, zonder hen te veel te vervelen, overtuigd heb dat 't niet met een paar machtspreuken is op te lossen, dan heb ik niet tevergeefs geschreven.

J. H. GUNNING Wz.